

2. Voznyuk O. V. Teoretyko-metodolohichni zasady rozvytku osobystosti pedahoha v umovakh tsyvilizatsiynnykh zmin. Avtoref. diss. dokt. ped. nauk [Theoretical and methodological principles of the development of a teacher under civilizational changes. Dr. ped. sci. diss.], Zhytomyr, 2014. 43 p.
3. Levkivskyy M. V., Mykytyuk O. M. Istoriya pedahohiky [History Education], Kharkov, «OBS», 2002. 240 p.
4. Protsenko O. B. Systema pislyadyplomnoi pedahohichnoi osvity v Hretsiyi. Diss. kand. ped. nauk [The system of postgraduate pedagogical education in Greece. Cand. ped. sci. diss.], Kiev, 2009. 270 p.
5. Sukhomlynsky V. O. Sto porad uchytelevi [One hundred pieces of advice to teacher], Kiev, Radyanska shkola, 1976, Vol. 2, pp. 418-654.
6. Yaroslavska L. I. Rozvytok refleksyvnnykh umin maybutnikh uchyteliv yak chynnyk podolannya bar"yeriv pedahohichnoi diyalnosti [The development of reflexive skills of the prospective teachers as a means to overcome the obstacles in teachers work]. Available at: <http://journals.hnpu.edu.ua/ojs/metedu/article/view/319>.
7. Antoniou X. I Ekpaideusi ton Ellinon daskalon (1828 – 2000) [Greek education teachers (1828 – 2000)], Athens, Ellinika Grammata, 2002. 482 p.
8. Dendrinou V. I didaskalia tis ksenis glossas [Teaching foreign languages]. Available at: http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_e8/e_7_thema.htm.
9. Kazamias A. Provlmatismoi giro apo tin katartisi didaktikou prosopikou tis Deuterovathmias Ekpaideusis [The problem of training of the secondary education teaching staff] // Elliniki ekpaideysi: Prooptikes Anasigrotitas kai Eksigxronismou [Greek language. Reforming and modernization outlooks], Athens, SEIRIOS, 1995, pp. 444–455.
10. Matsaggouras I. Stoxastikokritikos daskalos: aitima tou kairou mas [The reflective teacher: today's demands] // Elliniki ekpaideysi: Prooptikes Anasigkotitas kai Eksigxronismou [Greek language. Reforming and modernization outlooks], Athens, SEIRIOS, 1995, pp. 456–476.
11. Ksenidis I. Istoriki Ekseliksi tou Nipiagogeiou [The historical development of early childhood education]. Available at: <http://www.eduportal.gr/modules.php?name=News&file=print&sid=219>.
12. Pappas G. I leitourgia tou didaktikou montelou tis koinonikognostikis mathisis sti didaskalia kai ekmathisi ksenon glosson [The operation of the didactic model of socio-gnostic education in teaching and studying of foreign languages] // 3rd National Conference «Kritiki, Dimiourgiki, Dialektiki Skepsi stin Ekpaideusi: Theoria kai Praksi» [Critical, creative, dialectical thinking in education. Theory and practice], Athens, 13–14 May, 2006, pp. 313–322.

УДК: 378.046.4

В. І. РЕПСЬКИЙ

ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЇ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Обґрунтовано способи використання інформаційних технологій (ІТ) у формуванні фахової компетентності майбутнього вчителя технологій. Визначено основні складові інформаційної компетентності й охарактеризовано підходи до вибору змісту, особливостей та перспектив використання ІТ у навчальному процесі. Розглянуто можливості використання дистанційних освітніх центрів і програмних засобів навчання. Виокремлено напрямки застосування ІТ з метою підвищення рівня готовності майбутніх вчителів технологій до використання дистанційних технологій.

Ключові слова: компетентність, фахова компетентність, інформаційна компетентність, технологічна освіта, вчитель технологій, інформаційні технології, інформаційне середовище, дистанційне навчання.

В. И. РЕПСЬКИЙ

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГИИ СРЕДСТВАМИ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Обоснованы способы использования информационных технологий (ИТ) в формировании профессиональной компетентности будущего учителя технологии. Определены основные составляющие информационной компетентности и охарактеризованы подходы к выбору содержания, особенностей и перспектив использования ИТ в учебном процессе. Рассмотрены возможности использования дистанционных образовательных центров и программных средств обучения. Выделены направления

применения ИКТ с целью повышения уровня готовности будущих учителей технологии к использованию дистанционных технологий.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, информационная компетентность, технологическое образование, учитель технологии, информационные технологии, информационная среда, дистанционное обучение.

V. REPSKYI

DEVELOPING PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE TECHNOLOGY TEACHERS BY MEANS OF INFORMATION TECHNOLOGIES

The article discusses the ways of the use of information technologies (IT) and their role in the formation of basic competences. The author defines the peculiarities of the use of distant educational technologies in studying process. Basic principles of information competence of a modern pedagogue are determined. The author of the article looks at the content of IT, their peculiarities and prospects of educational use. Attention is accented on the possibilities of distant educational centres and software training. The analysis of information technology approach implementation in the study process is carried out to encrease the level of future teachers readiness to use distant teaching technologies.

Keywords: competence, professional competence, informational competence, technological education, teachers of technology, information technologies, information environment, distance learning.

Модернізація сучасної системи освіти пов'язана насамперед з впровадженням нових технологій навчання. У цьому контексті актуальним є пошук й застосування ІТ, що сприятимуть формуванню єдиного інформаційно-освітнього простору навчального закладу. Завданнями вказаних технологій навчання є підвищення якості і ефективності навчального процесу, стимулювання до творчого мислення, формування інформаційної культури майбутнього вчителя технологій.

Здатність особистості майбутнього фахівця орієнтуватися в інформаційному просторі, вміння працювати з різними видами інформації оперувати нею відповідно до професійних вимог, що ставить перед ним суспільство, потребує високого рівня сформованості відповідної фахової компетентності. У зв'язку з цим виникає проблема підготовки майбутніх учителів технологій, що володіють сучасними ІТ і здатні розвивати свої навички в умовах неперервної освіти.

Мета статті: виокремити особливості формування фахової компетентності майбутніх учителів технологічної освіти засобами ІТ.

Проблеми підготовки майбутніх фахівців у сфері освіти знайшли відображення у дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених. Так, науково-дослідній діяльності у вищій школі як фактора забезпечення якості освіти присвячені роботи В. Богословського, О. Вербицького, А. Жиліна, Л. Коржової та ін.; самостійної діяльності – Г. Кирилова, Л. Кондрашової, П. Підкасистого, М. Скатіна та ін., компетентнісного підходу до побудови та вивчення освітніх процесів – О. Баранникова, Н. Бібік, В. Козирєва, О. Овчарук, А. Тряпціна, Л. Хоружої, А. Хуторського та ін.

У вирішенні проблеми формування інформаційно-комунікаційної компетентності педагога є фундаментальні дослідження вітчизняних і зарубіжних учених (В. Алейников, Е. Купріна, З. Новікова, С. Сивих, А. Молокова, Г. Бордовський, Н. Гендіна й ін.).

Технологізація та інформатизація, зміни парадигм мислення та потреб суспільства визначають формування компетентного фахівця однією з основних проблем педагогіки. Майбутні фахівці набувають професійної компетентності як під час вивчення спеціального циклу навчальних предметів, так і в професії реалізації міжпредметних зв'язків. Серед зарубіжних вчених (Е. Стевік, Г. Юле, Р. Охфорд та ін.), що досліджували способи формування професійної компетентності, простежується перехід від кваліфікації та освіти сучасного працівника до його соціальної цінності, навичок адаптації до потреб суспільства, вміння здійснювати самоосвіту.

Досліджували особливості формування професійної компетентності багато вчених, зокрема В. Байденко, Т. Браже, В. Болотов, Б. Гершунський, Р. Горбатюк, С. Молчанов, М. Павлютенко, М. Холодна.

Розглянемо основні визначення поняття компетентності, що розглядаються в роботах цих авторів. Так, В. Байденко розглядає компетентність як здатність ефективно виконувати роботу, з високим ступенем саморегуляції, саморефлексії, самооцінки, з швидкою, гнучкою й адаптивною реакцією на динаміку обставин і середовища; відповідність кваліфікаційним характеристикам з урахуванням вимог локальних і регіональних потреб ринків праці [1, с. 2]. М. Холодна зазначає, що компетентність є особливим типом організації предметно-специфічних знань, які забезпечують прийняття ефективних рішень у відповідній сфері діяльності [2, с. 207]. В. Болотов вказує, що компетентнісний підхід висуває на передній план не знання суб'єкта навчання, а його вміння вирішувати проблеми: навчальні, життєві, професійні, побутові, правові, етичні [3, с. 11].

На думку М. Павлютенка рівень професійної компетентності педагога можна визначити через якість знань з основних предметів, вільним володінням змісту своєї праці, а також відповідністю цієї праці професійно важливим якостям педагога, його самооцінці. Відповідно до цього науковець пропонує таку структуру компетентності [4]:

- потребово-мотиваційна сфера (сукупність ціннісних орієнтацій, потреб та інтересів);
- операційно-технічна сфера (загальні та спеціальні знання, професійно важливі якості, досвід);
- сфера самосвідомості (усвідомлення, оцінка людиною свого знання, поведінки, морального обличчя та інтересів, ідеалів і мотивів поведінки, цілісної оцінки самого себе).

Р. Горбатюк стверджує, що при підготовці майбутніх фахівців провідним загальним принципом має бути відвертість (зовнішня і внутрішня) модельованої системи. Зовнішня відвертість забезпечується гнучким реагуванням на швидко змінну соціально-педагогічну ситуацію, прагненням уловлювати соціальне замовлення. Внутрішня відвертість пов'язана з прагненням підібрати для кожного студента індивідуальну траєкторію розвитку з урахуванням його психологічних особливостей, здібностей і схильностей [5, с. 187].

О. Зайцева вказує, що вчитель освітньої галузі "Технологія" повинен розуміти загальні цілі інформатизації суспільства, інформаційні процеси і явища, володіти навичками роботи з технікою, використання найпростіших прикладних програм, а також основами формалізації і алгоритмізації, як методами наукових досліджень тощо [6, с. 19].

На думку Б. Гершунського, фахова компетентність, визначається рівнем професійної освіти, досвідом та індивідуальними особливостями людини, її прагненням до безперервної освіти та самовдосконалення, творчого відношення до справи [7, с. 64]. Професійна компетентність вчителя становить певний рівень його готовності до професійної діяльності, що виражається в досвіді, знаннях та ерудиції.

Дослідженням фахової компетентності з точки зору системного підходу займалися Т. Браже, С. Молчанов та ін. Формулюючи поняття професійно-педагогічної компетентності, С. Молчанов визначав коло питань, що виражають досвід (знання), якими володіє педагог. Вчений робить акцент на компетентність, що об'єднує у себе різні знання з галузі професійної діяльності фахівця. Проте, на думку Т. Браже, фахова компетентність повинна включати не лише знання та уміння, а й мотиви діяльності, професійно значущі якості особистості, які необхідні для її розвитку. Вчений зазначає наступні показники компетентності: володіння професійними знаннями та уміннями, ціннісні орієнтації, культура, що виявляється в мовленні, стилі спілкування, відношення вчителя до себе, своєї професійної діяльності [8, с. 72].

Розвиток фахової компетентності ми розглядаємо через усвідомлення педагогом зростаючої ролі інформатизації суспільства, формування навичок роботи з ІТ, ефективного використання інформації у професійній діяльності.

Важливою складовою професійної діяльності в сучасному суспільстві є самоосвіта, яку складно організувати без технологій дистанційної освіти. Вони забезпечують інтерактивність обміну інформацією та двохсторонній зв'язок різних видів (текст, графіка, аудіо, відео) як в синхронному й асинхронному режимі, так і в комбінованому [9].

Впровадження інформаційних технологій у навчальний процес актуалізує проблеми підготовки вчителів до їх використання у професійній діяльності. Важливим стає пошук підходів до самоорганізації вчителя, формування відповідних компетентностей та здійснення дослідно-пошукової роботи. За допомогою мультимедійних засобів можна підібрати

оптимальний темп роботи відповідно до особливостей навчального процесу, використовуючи аудіо, відео чи текстову інформацію зробити акцент на важливих моментах.

Таким чином, можна стверджувати, що фахова компетентність майбутнього фахівця технологічної освіти – інтегральна характеристика його особистості, що є показником його кваліфікації, володіння освітніми технологіями, готовності до здійснення теоретичного, практичного та психологічного видів професійної діяльності. З урахуванням цього сучасний вчитель технологій повинен безперервно вдосконалювати свою фахову компетентність, володіти знаннями про досягнення сучасної науки й техніки, організацію, перспективи й тенденції виробництва, будову і принципи роботи обладнання, закономірності виробничих процесів тощо.

Формування професійної педагогічної компетентності майбутнього вчителя технологій у ВНЗ здійснюється за трьома напрямками: фахова підготовка (професійні та психолого-педагогічні знання), соціально-гуманітарна підготовка, педагогічна творчість та креативність. В основі системи освітніх компетентностей лежить ієрархічна структура, рівні якої складаються з загальногалузевих, предметних та засадничих компетентностей.

До останніх належать міжкультурні та міжгалузеві знання, уміння та здібності, характеристики особи, які необхідні для адаптації і продуктивної діяльності [10, с. 153]. Розглянемо класифікацію засадничих компетентностей подану вітчизняними науковцями (Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачова), де засадничими компетентностями є навчальна (уміння вчитися), громадянська, загальнокультурна, соціальна, здоров'язберігаюча та інформаційна.

О. Кoberник основу формування професійних якостей виражає у семи засадничих компетентностях: навчальній, культурній, здоров'язберігаючій, інформаційній, соціальній, громадянській та підприємницькій [11, с. 89].

Ми вважаємо, що для ведення професійної діяльності учитель технології повинен мати достатні знання з конструювання та моделювання, володіти сучасними ІТ та займатись професійною самоосвітою. Важливим елементом професійної діяльності сучасного фахівця є використання новітніх ІТ, які дозволяють оптимізувати організацію робочого процесу, забезпечують формування умінь пошуку, обробки та систематизації отриманої інформації. При його підготовці особливу увагу потрібно приділяти формуванню інформаційної компетентності. Вона створює надійну основу для творчого відтворення передового досвіду, пошуку, знаходження та прийняття інноваційних розв'язків [12, с. 365]. Це передбачає внесення змін до змісту існуючих курсів, розробки дистанційних навчальних курсів та їх адаптацію згідно з сучасними вимогами та завданнями, які поставлені перед програмою підготовки майбутніх фахівців освітньої галузі «Технології».

Інформаційна компетентність відображає вміння орієнтуватись в інформаційному середовищі. До неї належать навички пошуку в Інтернеті, оперування отриманою інформацією (аналіз, синтез, узагальнення), володіння сучасними засобами для доступу до інформації (планшет, смартфон, комп'ютер, ноутбук тощо) та інформаційними технологіями (здійснювати аудіо чи відеозапис, користуватись електронною поштою тощо). Інформаційні технології – це набір методів і програмно-технічних засобів, об'єднаних в технологічний ланцюг, для пошуку, аналізу, зберігання та відображення інформації з метою зниження трудомісткості її використання. Рівнем відображення культури щодо роботи з інформацією виступає інформаційна культура.

Вкажемо такі складові інформаційної компетентності, якими повинен володіти сучасний педагог:

- визначати проблему поставлену перед темою дослідження;
- формувати ключові слова, розрізняти види матеріалів, пошук яких необхідний для професійної діяльності;
- використовувати усі доступні засоби для здійснення професійної діяльності;
- за допомогою різних типів джерел здійснювати пошук необхідних матеріалів;
- аналізувати, систематизувати та узагальнювати знайдену інформацію;
- оцінити актуальність знайденої інформації, наповненість і точність.

Для запису та передачі відеоматеріалу сучасному педагогу не потрібно користуватися спеціальними засобами, достатньо використати смартфон чи інший пристрій, де присутня

камера. Доступність цього способу подання інформації забезпечив розвиток відеолекціям. Найбільшими ресурсами даних матеріалів є відеохостинги (Youtube, Rutube та ін.). Перевагою методу – є простота доступу до матеріалів, недоліком – відсутність контролю за відвідуванням та використанням матеріалу навчального курсу.

До програмних засобів навчання вчителя технології відносимо програми для комп'ютерного моделювання (AutoCad, ArchiCAD, Blender, Arcon, 3DMax та ін.) та оцінки рівня якості знань (програми для тестування).

Основною метою комп'ютерного моделювання є одержання точних результатів за допомогою комп'ютерної навчальної моделі. Найчастіше моделювання – це основний елемент системного аналізу до якого входить сукупність методологічних засобів, що сприяють підготовці та рішенню поставлених завдань.

Інформаційні технології є функціональними компонентами інших видів технологій (виробничих, організаційних, соціальних) і виконують роль інтелектуального ядра. Їх використання дозволяє значно підвищити ефективність цих та інших технологій, скорочуючи при цьому витрати різних інших видів ресурсів суспільства [13, с. 10].

На нашу думку, інформаційні технології повинні використовуватися в першу чергу для досягнення освітніх цілей. Необхідність підвищення якості формування фахової компетентності майбутніх фахівців технологічної освіти виражається у потребах впровадження більш ефективних методів навчання та організації навчального процесу. Важлива умова підготовки конкурентоспроможних фахівців є наявність освітнього середовища, яке орієнтоване на розвиток професійно-значущих якостей особистості та фахових компетентностей. Тому необхідним елементом організації навчального процесу є застосування ІТ у процесі навчання, зокрема дистанційних освітніх центрів та програмних засобів навчання.

Використання дистанційних освітніх центрів у професійній діяльності майбутнього вчителя технології дає наступні можливості:

- доступ до вітчизняних чи зарубіжних навчальних курсів – як для покращення своїх знань, так і для обміну досвідом;
- нові засоби для організації самоосвіти, передусім доступ до вебінарів, форумів, навчальних проектів тощо;
- гнучкий графік навчання;
- відсутність прив'язки до місця, де здійснюється навчальний процес;
- при оформленні власного курсу залучаються додаткові студенти;
- формувати звіт щодо активності у навчальному курсі.

Подані характеристики відображають лише загальні можливості даних мережевих ресурсів. Якість їх використання, залежить від навичок роботи з сучасними ІТ і студентів, і викладачів. До позитивних особливостей дистанційного навчання відносимо можливість використання з очною формою, що передбачає широке застосування поряд з традиційними формами і методами, засобів ІТ (інтерактивних дошок, мультимедійних планшетів, віртуальних лабораторій, педагогічних програмних засобів, комп'ютерних моделей тощо).

Для перевірки готовності майбутніх вчителів технології до використання дистанційних технологій нами проведено дослідження на базі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Отримані результати дають підстави стверджувати, що серед студентів 1–4 курсів (74 студенти) технологічної освіти, 94 % – використовують вказані технології для самоосвіти, однак, лише 14 % застосовують навчальні ресурси технологічної спеціальності. Це говорить про хороший рівень самоорганізації, але недостатню кількість професійно орієнтованих ресурсів. Один з напрямків вирішення цієї проблеми полягає у правильній організації дистанційних курсів, що проходять спільно з очними заняттями і формують у студентів базу знань, яку вони можуть використовувати при підготовці до занять чи підвищення кваліфікації.

Розробку дистанційних курсів потрібно починати з постановки вимог до засобів дистанційного навчання з погляду підготовки конкретних дисциплін, визначення готовності до отримання професійних знань. Визначення рівня сформованості фахової компетентності дозволяє виявити складові дистанційного курсу, які недостатньо оптимізовані для освітніх завдань.

Таким чином, спираючись на визначені сутнісні характеристики компетентності та фахової компетентності, можна стверджувати про важливість розробки та використання дистанційних курсів технологічного спрямування для професійної реалізації майбутніх учителів технологій. На жаль, частина студентів не користується належно дистанційними ресурсами технологічного спрямування, що свідчить про недостатній рівень їхньої готовності до проведення наукового пошуку. Вирішення цієї проблеми передбачає формування навичок роботи з сучасними ІТ, належної інформаційної культури. За допомогою інноваційних технологій професійної підготовки необхідно сприяти розвитку інформаційної культури студентів, їх творчих здібностей. Такі вимоги визначають необхідність підвищення якості організації навчального процесу для майбутніх вчителів технології, забезпечення випускникам педагогічних ВНЗ можливості роботи в професійній галузі на рівні світових стандартів, вільного володіння своєю професією та орієнтацію у суміжних сферах діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байденко В. И. Концептуальная модель государственных образовательных стандартов в компетентностном формате (дискуссионный вариант): Материалы ко второму заседанию методологического семинара / В. И. Байденко. – М.: Издательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 19 с.
2. Холодная М. А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования. – 2-е изд., перераб. и доп / М. А. Холодная. – СПб.: Питер, 2002. – 272 с.
3. Болотов В. А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогика, 2003. – № 10. – С. 8 – 14.
4. Павлютенков Е. М. Профессиональное становление будущего учителя / Е. М. Павлютенков // Педагогика. – 1990. – № 11. – С. 64 – 69.
5. Горбатюк Р. М. Теоретичні основи моделювання системи професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів компютерного профілю / Р. М. Горбатюк // Педагогічна освіта: теорія і практика, 2012. – Вип. 11. – С. 184 – 190. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2012_11_36
6. Зайцева О. Б. Информационная компетентность учителя образовательной области «Технология» / О. Б. Зайцева // Педагогика, 2004. – № 4. – С. 17–23.
7. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века / Б. С. Гершунский. – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.
8. Браже Т. Г. Из опыта развития общей культуры учителя / Т. Г. Браже // Педагогика. – 1993. – № 2. – С. 70 – 73.
9. Положення про дистанційне навчання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>
10. Козловська І. М. Теоретичні та методичні основи інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.04 / І. М. Козловська. – К., 2001. – 459 с.
11. Коберник О. М. Теоретико-методичні засади компетентнісного підходу в технологічній освіті / О. М. Коберник // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2014. – Вип. 37. – С. 85–91. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2014_37_14
12. Гуревич Р. С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія. – К.: Освіта України, 2006. – 390 с.
13. Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі: навч. посібник / М. Ю. Кадемія, І. Ю. Шахіна. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2011. – 220 с.

REFERENCES

1. Baydenko V. I. Kontseptualnaya model gosudarstvennykh obrazovatelnykh standartov v kompetentnostnom formate (diskussionnyy variant): Materialy ko vtoromu zasedaniyu metodologicheskogo seminaru [Conceptual model of the state educational standards of competency format (discussion version): proceedings of the second meeting of the methodological seminar]. Moscow, "Izdatelskiy tsentr problem kachestva podgotovki spetsialistov" Publ., 2004, 19 p. (In Russ.).
2. Kholodnaya M. A. Psikhologiya intellekta. Paradoksy issledovaniya [Psychology of intelligence. Paradoxes Research]. Saint Petersburg, "Piter" Publ., 2002, 272 p. (In Russ.).
3. Bolotov V. A., Serikov V. V. Kompetentnostnaya model: ot idei k obrazovatelnoy programme [Competence model: from the idea to the educational program]. Pedagogika, 2003. – no 10. – pp. 8 – 14. (In Russ.).
4. Pavlyutenkov E. M. Professionalnoe stanovlenie budushchego uchitelya [Professional formation of the future teacher], Pedagogika, 1990, no. 11, pp. 64–69. (In Russ.).

5. Gorbatjuk R. M. Teoretychni osnovy modeljuvannja systemy profesijnoi pidgotovky majbutnih inzheneriv-pedagogiv kompjuternogo profilju [Theoretical basis of modeling of training future engineers-teachers computer profile]. Pedagogichna osvita: teorija i praktyka, 2012. – Vol. 11. – pp. 184 – 190. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2012_11_36 (accessed 21.03.2016)
6. Zaytseva O. B. Informatsionnaya kompetentnost uchitelya obrazovatelnoy oblasti «Tekhnologiya» [Information competence of teachers "Technology" educational area]. Pedagogika, 2004, no 4, pp. 17–23. (In Russ.).
7. Gershunsiy B. S. Filosofiya o brazovaniya dlya XXI veka [Philosophy of Education for the XXI century]. Moscow, “Sovershenstvo” Publ., 1998, 608 p. (In Russ.).
8. Brazhe T. G. Iz opyta razvitiya obshchey kultury uchitelya [From the experience of the general culture of the teacher], Pedagogika, 1993, no. 2, pp. 70–73. (In Russ.).
9. Polozhennja pro dystancijne navchannja [Regulations on Distance Learning]. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> (accessed 21.03.2016).
10. Kozlovska I. M. Teoretychni ta metodychni osnovy integracii znan uchniv profesijno-tehnichnoi shkoly. Diss, dokt. ped. nauk: spets. 13.00.04 «Theory and Methods of Professional Education» [Theoretical and methodological foundations of knowledge integration of vocational-technical school]. Kiev, 2001, 459 p.
11. Kobernyk O. M. [Theoretical and methodological bases of competence approach in education technology]. Suchasni informacijni tehnologii ta innovacijni metodyky navchannja u pidgotovci fahivciv: metodologija, teorija, dosvid, problemy [Modern information technologies and innovative teaching methods in training: methodology, theory, practice, problems], 2014. – vol. 37. – pp. 85 – 91. – Available at:
12. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2014_37_14 (accessed 21.03.2016).
13. Gurevych R. S., Kademija M. J. Informacijno-telekomunikacijni tehnologii v navchalnomu procesi ta naukovyh doslidzhennjah [Information and telecommunication technologies in educational process and scientific research]. Kiev.: “Osvita Ukraine” Publ., 2006. – 390 p.
14. Kademija M. Ju., Shahina I. Ju. Informacijno-komunikacijni tehnologii v navchalnomu procesi: Navchalnyj posibnyk [Information and communication technologies in the educational process: textbook], Vinnytsia, “Planer” Publ., 2011, 220 p.

УДК 374.72:159.9

I. С. ПІЧУГІНА

ПРОБЛЕМИ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДОРΟΣЛОЇ ЛЮДИНИ У ПРАЦЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ УЧЕНИХ

Досліджено проблеми духовно-морального розвитку особистості дорослої людини у працях вітчизняних науковців. Проаналізовано напрямки освітньої діяльності та психології, в яких вчені і практики розглядають особистісний розвиток. Розглянуто такі освітні процеси, що сприяють розвитку особистості дорослої людини, як навчання і виховання, та їх здійснення у неформальній освіті і практичній психології – одному з напрямків неформальної освіти. Висвітлено можливості практикуючого психолога впливати на духовно-моральний розвиток особистості дорослої людини. Доведено, що проблеми духовно-морального розвитку особистості можуть бути ефективно вирішені, якщо в результаті педагогічної або психологічної практики скеровувати дорослих на постійну самостійну внутрішню роботу над собою.

Ключові слова: духовно-моральний розвиток, розвиток особистості, неформальна освіта дорослих, практична психологія, навчання, виховання.

I. С. ПИЧУГИНА

ПРОБЛЕМЫ ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ ВЗРОСЛОГО ЧЕЛОВЕКА В ТРУДАХ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ УЧЁНЫХ

Исследованы проблемы духовно-нравственного развития личности взрослого человека в трудах отечественных и зарубежных учёных. Проанализированы направления образовательной деятельности и психологии, в которых учёные и практики рассматривают личностное развитие. Рассмотрены такие образовательные процессы, способствующие развитию личности взрослого человека, как обучение и воспитание, и их осуществление в неформальном образовании и практической психологии – одном из направлений неформального образования. Освещены возможности практикующего психолога влиять на